

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 21ης Ιανουαρίου 2015*

«Προδικαστική παραπομπή — Οδηγία 93/13/ΕΟΚ — Συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών — Συμβάσεις ενυπόθηκων δανείων — Ρήτρες τόκων υπερημερίας — Καταχρηστικές ρήτρες — Διαδικασία εκτελέσεως ενυπόθηκης απαιτήσεως — Μείωση του ποσού των τόκων — Αρμοδιότητες του εθνικού δικαστηρίου»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-482/13, C-484/13, C-485/13 και C-487/13,

με αντικείμενο αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Marchena (Ισπανία) με αποφάσεις της 12ης Αυγούστου 2013, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 10 Σεπτεμβρίου 2013, στο πλαίσιο των διαδικασιών

Unicaja Banco, SA

κατά

José Hidalgo Rueda,

María del Carmen Vega Martín,

Gestión Patrimonial Hive SL,

Francisco Antonio López Reina,

Rosa María Hidalgo Vega (C-482/13),

και

Caixabank SA

κατά

Manuel María Rueda Ledesma (C-484/13),

Rosario Mesa Mesa (C-484/13),

José Labella Crespo (C-485/13),

Rosario Márquez Rodríguez (C-485/13),

Rafael Gallardo Salvat (C-485/13),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ισπανική.

Manuela Márquez Rodríguez (C-485/13),

Alberto Galán Luna (C-487/13),

Domingo Galán Luna (C-487/13),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους A. Tizzano, πρόεδρο τμήματος, S. Rodin, E. Levits (εισηγητή), M. Berger και F. Biltgen (δικαστές),

γενικός εισαγγελέας: N. Wahl

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 10ης Σεπτεμβρίου 2014,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η Unicaja Banco, SA, εκπροσωπούμενη από τον J. Almoguera Valencia, abogado,
- η Caixabank SA, εκπροσωπούμενη από τους J. Rodríguez Cárcamo και B. García Gómez, abogados,
- η Ισπανική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον A. Rubio González και την S. Centeno Huerta,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους J. Rius, M. van Beek και G. Valero Jordana,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 16ης Οκτωβρίου 2014,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 6 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ L 95, σ. 29).
- 2 Οι αιτήσεις αυτές υποβλήθηκαν στο πλαίσιο διαφορών, αφενός, μεταξύ της Unicaja Banco SA (στο εξής: Unicaja Banco) και του J. Hidalgo Rueda, της M. del Carmen Vega Martín, της Gestión Patrimonial Hive SL, του F. A. López Reina και της R. M. Hidalgo Vega, και, αφετέρου, μεταξύ της Caixabank SA (στο εξής: Caixabank) και, πρώτον, των M. M. Rueda Ledesma, και R. Mesa Mesa, δεύτερον, των J. Labella Crespo, R. Márquez Rodríguez, R. Gallardo Salvat και της M. Márquez Rodríguez, και τρίτον, των A. Galán Luna και D. Galán Luna, σχετικά με την είσπραξη ανεξόφλητων οφειλών από συμβάσεις ενυπόθηκου δανείου συναφθείσες μεταξύ των εν λόγω διαδίκων της κύριας δίκης.

Το νομικό πλαίσιο

Η οδηγία 93/13

- 3 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας 93/13 προβλέπει:

«Οι ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς και διατάξεις ή αρχές διεθνών συμβάσεων στις οποίες έχουν προσχωρήσει τα κράτη μέλη ή η Κοινότητα, ιδίως στον τομέα των μεταφορών, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας.»

- 4 Το άρθρο 3, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής έχει ως εξής:

«Ρήτρα σύμβασης που δεν απετέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης θεωρείται καταχρηστική όταν, παρά την απαίτηση καλής πίστης, δημιουργεί εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία ανάμεσα στα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών, τα απορρέοντα από τη σύμβαση.»

- 5 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας διευκρινίζει:

«[...] ο καταχρηστικός χαρακτήρας μιας συμβατικής ρήτρας κρίνεται, αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή των υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση και όλες οι κατά τον χρόνο της σύναψης της σύμβασης περιστάσεις που περιέβαλαν την εν λόγω σύναψη, καθώς και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται.»

- 6 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ορίζει:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλόμενους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.»

- 7 Κατά το άρθρο 7, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»

Το ισπανικό δίκαιο

- 8 Στο ισπανικό δίκαιο, η προστασία των καταναλωτών από τις καταχρηστικές ρήτρες κατοχυρώθηκε, καταρχάς, με τον γενικό νόμο 26/1984 για την προστασία των καταναλωτών και των χρηστών (Ley General 26/1984 para la Defensa de los Consumidores y Usuarios), της 19ης Ιουλίου 1984 (BOE αριθ. 176, της 24ης Ιουλίου 1984, σ. 21686).

- 9 Ο γενικός νόμος 26/1984 τροποποιήθηκε εν συνεχεία από τον νόμο 7/1998, περί των γενικών όρων συναλλαγών (Ley 7/1998 sobre Condiciones Generales de la Contratación), της 13ης Απριλίου 1998 (BOE αριθ. 89, της 14ης Απριλίου 1998, σ. 12304), με τον οποίο η οδηγία 93/13 μεταφέρθηκε στο ισπανικό εσωτερικό δίκαιο.

10 Οι διατάξεις αυτές περιελήφθησαν στο βασιλικό νομοθετικό διάταγμα 1/2007, περί αναθεώρησης του γενικού νόμου για την προστασία των καταναλωτών και των χρηστών και άλλων συμπληρωματικών νόμων (Real Decreto Legislativo 1/2007 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias), της 16ης Νοεμβρίου 2007 (BOE αριθ. 287, της 30ής Νοεμβρίου 2007, σ. 49181).

11 Κατά το άρθρο 83 του βασιλικού νομοθετικού διατάγματος 1/2007:

«1. Οι καταχρηστικές ρήτρες είναι αυτοδικαίως άκυρες και λογίζονται ως μη τεθείσες.

2. Το τμήμα της συμβάσεως που πάσχει ακυρότητα διορθώνεται κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 1258 του Αστικού Κώδικα και τηρουμένης της αρχής της αντικειμενικής καλής πίστεως.

Προς τούτο, το δικαστήριο που κηρύσσει την ακυρότητα των καταχρηστικών ρητρών συμπληρώνει τη σύμβαση και διαθέτει διαπλαστική εξουσία όσον αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των αντισυμβαλλομένων, στις περιπτώσεις στις οποίες η σύμβαση εξακολουθεί να ισχύει, καθώς και όσον αφορά τις συνέπειες της λήξεώς της, σε περίπτωση σημαντικής ζημίας του καταναλωτή και του χρήστη. Το δικαστήριο μπορεί να απαγγείλει την ακυρότητα της συμβάσεως μόνον οσάκις οι ρήτρες που εξακολουθούν να ισχύουν συνεπάγονται τη δημιουργία καταστάσεως ανισότητας ως προς τη θέση των αντισυμβαλλομένων η οποία δεν είναι δυνατόν να θεραπευθεί.»

12 Κατόπιν της αποφάσεως Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164), η ισπανική νομοθεσία σχετικά με την προστασία των καταναλωτών τροποποιήθηκε με τον νόμο 1/2013 περί μέτρων για την ενίσχυση της προστασίας των ενυπόθηκων οφειλετών και περί της αναδιαρθρώσεως του χρέους και του κοινωνικού μισθώματος (Ley de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social), της 14ης Μαΐου 2013 (BOE αριθ. 116, της 15ης Μαΐου 2013, σ. 36373). Ο νόμος αυτός τροποποιεί ειδικότερα ορισμένες διατάξεις του νόμου 1/2000 σχετικά με τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil), της 7ης Ιανουαρίου 2000 (BOE αριθ. 7, της 8ης Ιανουαρίου 2000, σ. 575).

13 Συγκεκριμένα, το άρθρο 552, παράγραφος 1 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 7, παράγραφος 1, του νόμου 1/2013 ορίζει τα εξής:

«Αν ένα δικαστήριο κρίνει ότι κάποια από τις ρήτρες που περιέχονται σε εκτελεστό τίτλο προβλεπόμενο στο άρθρο 557, παράγραφος 1, μπορεί να χαρακτηριστεί ως καταχρηστική, τάσσει στα μέρη πενήμερη προθεσμία για να αναπτύξουν σχετικώς τις απόψεις τους. Αφού ακούσει τα μέρη, εκδίδει απόφαση εντός των επόμενων πέντε ημερών, σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 561, παράγραφος 1, σημείο 3.»

14 Το άρθρο 7, παράγραφος 3, του νόμου 1/2013 προσέθεσε το σημείο 3 στο άρθρο 561, παράγραφος 1, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, το οποίο έχει ως εξής:

«Σε περίπτωση που αναγνωριστεί ο καταχρηστικός χαρακτήρας μίας ή περισσοτέρων ρητρών, η σχετική διάταξη προσδιορίζει και τις συνέπειες της καταχρηστικότητας, διατάσσοντας είτε τη μη εκτέλεση της συμβάσεως είτε την εκτέλεσή της χωρίς την εφαρμογή των ρητρών που έχουν χαρακτηριστεί ως καταχρηστικές.»

15 Το άρθρο 7, παράγραφος 14, του νόμου 1/2013 τροποποιεί το άρθρο 695 του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας διευκρινίζοντας ότι η ύπαρξη καταχρηστικών ρητρών συνιστά λόγο ανακοπής υπό τις ακόλουθες περιστάσεις:

«1. Στο πλαίσιο των διαδικασιών που προβλέπονται στο παρόν κεφάλαιο, ανακοπή εκ μέρους του καθού η εκτέλεση μπορεί να γίνει δεκτή μόνον εφόσον στηρίζεται στους ακόλουθους λόγους:

[...]

4. στον καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας η οποία αποτελεί τη βάση της εκτελέσεως ή βάσει της οποίας μπορεί να υπολογιστεί το ποσό της οφειλής.»

- 16 Το άρθρο 3, παράγραφος 2, του νόμου 1/2013 τροποποίησε επίσης το άρθρο 114 του νόμου περί υποθηκών (Ley Hipotecaria) με την προσθήκη ενός τρίτου εδαφίου, το οποίο έχει ως εξής:

«Το επιτόκιο υπερημερίας για δάνεια ή πιστώσεις για την απόκτηση κύριας κατοικίας, για την εξόφληση των οποίων έχει συσταθεί υποθήκη επί της κατοικίας αυτής, δεν μπορεί να υπερβαίνει το τριπλάσιο του νόμιμου επιτοκίου και οι τόκοι μπορούν να απαιτηθούν μόνον επί του ανεξόφλητου κεφαλαίου. Οι τόκοι αυτοί υπερημερίας δεν κεφαλαιοποιούνται σε καμιά περίπτωση, με εξαίρεση την περίπτωση που προβλέπεται από το άρθρο 579, παράγραφος 2, στοιχείο α, του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας.»

- 17 Τέλος, η δεύτερη μεταβατική διάταξη του νόμου 1/2013 προσθέτει:

«Ο προβλεπόμενος από το άρθρο 3, παράγραφος 2, περιορισμός των τόκων υπερημερίας σε υποθήκες οι οποίες έχουν συσταθεί επί κυρίας κατοικίας εφαρμόζεται στις υποθήκες που συστήνονται μετά τη θέση σε ισχύ του παρόντος νόμου.

Ο εν λόγω περιορισμός εφαρμόζεται επίσης στους τόκους υπερημερίας οι οποίοι προβλέπονται σε δάνεια για την εξασφάλιση των οποίων συστάθηκε υποθήκη επί κυρίας κατοικίας πριν την έναρξη ισχύος του νόμου και οι οποίοι κατέστησαν απαιτητοί μετά την εν λόγω έναρξη ισχύος, καθώς και στους τόκους που είχαν καταστεί απαιτητοί κατά τον χρόνο αυτό, αλλά δεν εξοφλήθηκαν.

Στις διαδικασίες εκτελέσεως ή εξώδικης εκποίησης οι οποίες είχαν αρχίσει και δεν ολοκληρώθηκαν μέχρι την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου, καθώς και σε εκείνες στις οποίες έχει προσδιοριστεί το ποσό για το οποίο ζητείται η εκτέλεση ή η εξώδικη εκποίηση, ο γραμματέας του δικαστηρίου ή ο συμβολαιογράφος τάσσει στον επισπεύδοντα δεκαήμερη προθεσμία ώστε να αναπροσαρμόσει το ποσό αυτό σύμφωνα με τις διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου.»

Οι διαφορές της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 18 Οι υποθέσεις της κύριας δίκης αφορούν διαδικασίες αναγκαστικής εκτελέσεως οι οποίες κινήθηκαν από τις τράπεζες Unicaja Banco και Caixabank με σκοπό την αναγκαστική εκτέλεση ενυπόθηκων απαιτήσεων από συμβάσεις ενυπόθηκων δανείων που συνήφθησαν μεταξύ της 5ης Ιανουαρίου 2007 και της 20ής Αυγούστου 2010 για ποσά που κυμαίνονται μεταξύ 47 000 ευρώ και 249 000 ευρώ.
- 19 Στην υπόθεση C-482/13, το ενυπόθηκο δάνειο είχε επιτόκιο υπερημερίας 18 %, δυνάμενο να αυξηθεί αν, σε περίπτωση αυξήσεως κατά τέσσερις μονάδες του αναθεωρημένου επιτοκίου, προέκυπτε υψηλότερο επιτόκιο, το οποίο πάντως δεν θα μπορούσε να υπερβαίνει το ανώτατο όριο ετήσιου ονομαστικού επιτοκίου ύψους 25 %. Στις υποθέσεις C-484/13, C-485/13 και C-487/13, τα ενυπόθηκα δάνεια είχαν επιτόκιο υπερημερίας 22,5 %.
- 20 Επιπλέον, όλες οι επίμαχες στις υποθέσεις της κύριας δίκης συμβάσεις περιλαμβάνουν μια ρήτρα κατά την οποία, σε περίπτωση μη τηρήσεως από τον δανειολήπτη των υποχρεώσεων του πληρωμής, επιτρέπει στον δανειστή να επισπεύσει την αρχικώς συμφωνηθείσα λήξη της συμβάσεως και να απαιτήσει την εξόφληση του συνόλου του οφειλομένου κεφαλαίου, συν τους συμφωνηθέντες τόκους, τους τόκους υπερημερίας, τις προμήθειες και τα έξοδα που έχουν συμφωνηθεί.

- 21 Μεταξύ της 21ης Μαρτίου 2012 και της 3ης Απριλίου 2013 η Unicaja Banco και η Caixabank κίνησαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου διαδικασίες αναγκαστικής εκτελέσεως για τα ποσά που οφείλονταν κατόπιν εφαρμογής των τόκων υπερημερίας που προβλέπουν οι επίμαχες συμβάσεις ενυπόθηκου δανείου. Στο πλαίσιο των διαδικασιών αυτών, το αιτούν δικαστήριο εξέτασε τον «καταχρηστικ[ό]» χαρακτήρα, κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, των ρητρών περί των επιτοκίων στους τόκους υπερημερίας, καθώς και το ζήτημα της εφαρμογής των επιτοκίων αυτών στο κεφάλαιο του οποίου η πρόωρη αποπληρωμή επισπεύδεται από την υπερημερία πληρωμής.
- 22 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο εκφράζει πάντως αμφιβολίες όσον αφορά τις συνέπειες που αντλούνται από τον καταχρηστικό χαρακτήρα των εν λόγω ρητρών σε σχέση με τη δεύτερη μεταβατική διάταξη του νόμου 1/2013. Συγκεκριμένα, σε περίπτωση εφαρμογής εκ μέρους του της διατάξεως αυτής, θα έπρεπε να διατάξει τον εκ νέου υπολογισμό των τόκων υπερημερίας σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο της εν λόγω διατάξεως.
- 23 Υπό τις περιστάσεις αυτές, το Juzgado de Primera Instancia e Instrucción de Oviedo αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:
- «1) Οφείλει ο εθνικός δικαστής, σύμφωνα με την [οδηγία 93/13], και πιο συγκεκριμένα το άρθρο 6, παράγραφος 1, της άνω οδηγίας, και με σκοπό την εξασφάλιση της προστασίας των καταναλωτών και χρηστών σύμφωνα με τις αρχές της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, όταν εκτιμά ότι υφίσταται μια καταχρηστική ρήτρα τόκων υπερημερίας σε ενυπόθηκα δάνεια, να κηρύσσει τη ρήτρα αυτή άκυρη και να αναγνωρίζει ότι δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, ή, αντιθέτως, οφείλει να αναθεωρεί τη ρήτρα περί τόκων επιβάλλοντας στον επισπεύδοντα ή τον δανειστή αναπροσαρμογή των τόκων;
- 2) Συνεπάγεται η δεύτερη μεταβατική διάταξη του [νόμου 1/2013] σαφή περιορισμό της προστασίας των συμφερόντων του καταναλωτή, κατά το μέτρο που επιβάλλει σιωπηρά στον δικαστή την υποχρέωση να αναθεωρεί μια καταχρηστική ρήτρα περί τόκων υπερημερίας, αναπροσαρμόζοντας τους προβλεπόμενους από τη σύμβαση τόκους και διατηρώντας σε ισχύ έναν καταχρηστικό όρο, αντί να κηρύξει άκυρη τη ρήτρα και να κρίνει ότι δεν δεσμεύει τον καταναλωτή;
- 3) Είναι η δεύτερη μεταβατική διάταξη του [νόμου 1/2013] αντίθετη προς την [οδηγία 93/13], και ιδίως προς το άρθρο 6, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας, κατά το μέτρο που εμποδίζει την εφαρμογή των αρχών της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας όσον αφορά την προστασία του καταναλωτή και παρακάμπτει την κύρωση της κηρύξεως ακυρότητας των καταχρηστικών ρητρών περί τόκων υπερημερίας στην περίπτωση των συμβάσεων ενυπόθηκων δανείων οι οποίες συνήφθησαν πριν από την έναρξη ισχύος του [νόμου 1/2013];»
- 24 Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 10ης Οκτωβρίου 2013, αποφασίσθηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-482/13 έως C-487/13 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής απόφασεως.
- 25 Οι υποθέσεις C-486/13 και C-483/13 χωρίστηκαν με τις διατάξεις του Προέδρου του Δικαστηρίου της 13ης Μαρτίου και της 3ης Οκτωβρίου 2014, αντιστοίχως, λόγω της διαγραφής τους.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

- 26 Με τα ερωτήματά του, τα οποία επιβάλλεται να εξετασθούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι αντιτίθεται σε εθνική διάταξη σύμφωνα με την οποία ο εθνικός δικαστής που επιλαμβάνεται αιτήσεως αναγκαστικής εκτελέσεως ενυπόθηκτης απαιτήσεως οφείλει να διατάξει τον εκ νέου υπολογισμό των οφειλόμενων

ποσών βάσει της ρήτρας συμβάσεως ενυπόθηκου δανείου που προβλέπει τόκους υπερημερίας υπολογιζόμενους με επιτόκιο τριπλάσιο σε σχέση με το νόμιμο επιτόκιο, διά της εφαρμογής επιτοκίου τόκων υπερημερίας το οποίο δεν υπερβαίνει το κατώτατο αυτό όριο.

- 27 Συναφώς, διαπιστώνεται εκ προοιμίου ότι, κατά το αιτούν δικαστήριο, οι ρήτρες σχετικά με τους τόκους υπερημερίας σε συμβάσεις ενυπόθηκου δανείου για την εκτέλεση των οποίων υποβλήθηκε ενώπιόν του σχετική αίτηση είναι καταχρηστικές κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 93/13.
- 28 Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να υπομνησθεί ότι, ως προς το ζήτημα των συνεπειών που αντλούνται από τη διαπίστωση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας διατάξεως συμβάσεως μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία, από το γράμμα του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προκύπτει ότι η μόνη υποχρέωση των εθνικών δικαστηρίων είναι να αφήνουν ανεφάρμοστη μια καταχρηστική ρήτρα ώστε αυτή να μην παράγει δεσμευτικά αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή, χωρίς ωστόσο τα εθνικά δικαστήρια να έχουν την εξουσία να αναθεωρούν το περιεχόμενο της ρήτρας αυτής. Συγκεκριμένα, η οικεία σύμβαση πρέπει καταρχήν να εξακολουθεί να υφίσταται, άνευ άλλης τροποποίησης πλην της προκύπτουσας από την απάλειψη των καταχρηστικών ρητρών, λαμβανομένου υπόψη ότι, κατά τους κανόνες του εσωτερικού δικαίου, η εν λόγω συνέχιση της συμβάσεως είναι νομικώς εφικτή (αποφάσεις Banco Español de Crédito, C-618/10, EU:C:2012:349, σκέψη 65, καθώς και Asbeek Brusse και de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, σκέψη 57).
- 29 Ειδικότερα, η διάταξη αυτή δεν έχει την έννοια ότι παρέχει στο εθνικό δικαστήριο, σε περίπτωση που αυτό διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα μιας ποινικής ρήτρας σε σύμβαση συναφθείσα μεταξύ ενός επαγγελματία και ενός καταναλωτή, τη δυνατότητα να μειώσει το ποσό της ποινικής ρήτρας που βαρύνει τον καταναλωτή, αντί να αποφασίσει ότι η οικεία ρήτρα ουδόλως έχει εφαρμογή έναντι του καταναλωτή αυτού (απόφαση Asbeek Brusse και de Man Garabito, EU:C:2013:341, σκέψη 59).
- 30 Επιπλέον, δεδομένης της φύσεως και της σπουδαιότητας του δημοσίου συμφέροντος επί του οποίου στηρίζεται η προστασία που εξασφαλίζεται στους καταναλωτές, οι οποίοι βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με τους επαγγελματίες, η οδηγία 93/13 επιβάλλει στα κράτη μέλη, όπως προκύπτει από το άρθρο της 7, παράγραφος 1, ερμηνευόμενο σε συνδυασμό με την εικοστή τέταρτη αιτιολογική της σκέψη, την υποχρέωση να προβλέπουν κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές (αποφάσεις Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, σκέψη 68, καθώς και Kásler και Káslerné Rábai, C-26/13, EU:C:2014:282, σκέψη 78).
- 31 Πράγματι, αν το εθνικό δικαστήριο είχε την εξουσία να αναθεωρήσει το περιεχόμενο των καταχρηστικών ρητρών, η ευχέρεια αυτή θα καθιστούσε ενδεχομένως δυσχερέστερη την επίτευξη του μακροπρόθεσμου σκοπού του άρθρου 7 της οδηγίας 93/13. Συγκεκριμένα, η ευχέρεια αυτή θα συνέβαλλε στην εξουδετέρωση του αποτρεπτικού αποτελέσματος που ασκεί στους επαγγελματίες η πλήρης απαγόρευση εφαρμογής τέτοιων καταχρηστικών ρητρών στους καταναλωτές, στο μέτρο που οι επαγγελματίες θα εξακολουθούσαν να υπόκεινται στον πειρασμό να χρησιμοποιούν τέτοιες ρήτρες, γνωρίζοντας ότι, ακόμα και αν αυτές κηρύσσονταν άκυρες, η σύμβαση θα μπορούσε παρά ταύτα να συμπληρωθεί, κατά το αναγκαίο μέτρο, από το εθνικό δικαστήριο ώστε να εξασφαλιστεί το συμφέρον των εν λόγω επαγγελματιών (αποφάσεις Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, σκέψη 69, καθώς και Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψη 79).
- 32 Κατόπιν των ανωτέρω εκτιμήσεων, το Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 αντιτίθεται σε κανόνα εθνικού δικαίου ο οποίος παρέχει στο εθνικό δικαστήριο τη δυνατότητα, οσάκις αυτό κηρύσσει άκυρη μια καταχρηστική ρήτρα περιλαμβανόμενη σε σύμβαση μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, να συμπληρώνει την εν λόγω σύμβαση αναθεωρώντας το περιεχόμενο της ρήτρας αυτής (αποφάσεις Banco Español de Crédito, EU:C:2012:349, σκέψη 73, καθώς και Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψη 77).

- 33 Βεβαίως, το Δικαστήριο αναγνώρισε επίσης τη δυνατότητα του εθνικού δικαστή να υποκαθιστά με την εφαρμογή εθνικής διατάξεως ενδοτικού δικαίου την εφαρμογή καταχρηστικής ρήτρας, υπό την προϋπόθεση ότι η υποκατάσταση αυτή συνάδει με τους σκοπούς του άρθρου 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 και καθιστά δυνατή την αποκατάσταση της ουσιαστικής ισορροπίας μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων. Ωστόσο, η δυνατότητα αυτή είναι περιορισμένη στις περιπτώσεις στις οποίες η κήρυξη της ακυρότητας της καταχρηστικής ρήτρας υποχρεώνει τον εθνικό δικαστή να ακυρώσει τη σύμβαση στο σύνολό της, εκθέτοντας με τον τρόπο αυτό τον καταναλωτή σε συνέπειες που έχουν τον χαρακτήρα κυρώσεως (βλ., συναφώς, *Kásler και Káslerné Rábai*, EU:C:2014:282, σκέψεις 82 έως 84).
- 34 Εντούτοις, στις υποθέσεις της κύριας δίκης και με την επιφύλαξη των σχετικών εξακριβώσεων που πρέπει να γίνουν εκ μέρους του αιτούντος δικαστηρίου, η ακύρωση των επίμαχων συμβατικών ρητρών δεν μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για τον καταναλωτή, στο μέτρο που τα ποσά για τα οποία κινήθηκαν οι διαδικασίες εκτελέσεως ενυπόθηκης απαιτήσεως θα είναι κατά λογική αναγκαιότητα μικρότερα, καθόσον δεν θα έχουν προσαυξηθεί με τους τόκους υπερημερίας που προβλέπουν οι εν λόγω ρήτρες.
- 35 Λαμβανομένων υπόψη των μνημονευθεισών αυτών αρχών, από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι η δεύτερη μεταβατική διάταξη του νόμου 1/2013 προβλέπει μείωση των τόκων υπερημερίας για τα δάνεια ή τις πιστώσεις που προορίζονται για την απόκτηση κύριας κατοικίας και εξασφαλίζονται με υποθήκες συσταθείσες επί της κατοικίας αυτής. Προβλέπεται επομένως ότι, για τις διαδικασίες κατασχέσεως ή εξώδικης εκποίησης που έχουν κινηθεί αλλά δεν έχουν περατωθεί κατά την ημερομηνία ενάρξεως ισχύος του εν λόγω νόμου, ήτοι στις 15 Μαΐου 2013, και στις οποίες έχει ήδη καθορισθεί το ποσό για το οποίο ζητείται να διαταχθεί η κατάσχεση ή η εξώδικη εκποίηση, το ποσό αυτό πρέπει να υπολογισθεί εκ νέου διά της εφαρμογής τόκου υπερημερίας με επιτόκιο τριπλάσιο κατ' ανώτατο όριο από το επιτόκιο του νόμιμου τόκου, εφόσον το προβλεπόμενο από τη σύμβαση ενυπόθηκου δανείου επιτόκιο των τόκων υπερημερίας υπερβαίνει το επιτόκιο του νόμιμου τόκου.
- 36 Όπως επισημάνθηκε από την Ισπανική Κυβέρνηση με τα υπομνήματά της και κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, καθώς και από τον γενικό εισαγγελέα με τα σημεία 38 και 39 των προτάσεών του, το πεδίο εφαρμογής της δεύτερης μεταβατικής διατάξεως του νόμου 1/2013 εκτείνεται σε κάθε σύμβαση ενυπόθηκου δανείου και διακρίνεται με τον τρόπο αυτό από εκείνο της οδηγίας 93/13, στο οποίο εμπίπτουν μόνον οι καταχρηστικές ρήτρες που περιλαμβάνονται στις συμβάσεις μεταξύ επαγγελματιών και καταναλωτών. Συνεπώς, η υποχρέωση τηρήσεως του κατώτατου ορίου του επιτοκίου με το οποίο υπολογίζονται οι τόκοι υπερημερίας που ισοδυναμούν με το τριπλάσιο του επιτοκίου του νόμιμου τόκου, όπως προβλέφθηκε από τον νομοθέτη, ουδόλως προδικάζει την εκ μέρους του δικαστή εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας ρήτρας καθορίζουσας τους τόκους υπερημερίας.
- 37 Στο πλαίσιο αυτό, υπενθυμίζεται ότι, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας, ο καταχρηστικός χαρακτήρας συμβατικής ρήτρας πρέπει να εκτιμάται λαμβανομένης υπόψη της φύσεως των προϊόντων ή υπηρεσιών που αποτελούν αντικείμενο της συμβάσεως και με αναφορά, κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως, σε όλες τις περιστάσεις που συντρέχουν κατά τη σύναψη αυτής. Εντεύθεν προκύπτει ότι, υπό το πρίσμα αυτό, πρέπει επίσης να εκτιμώνται οι συνέπειες που μπορεί να έχει η εν λόγω ρήτρα στο πλαίσιο του εφαρμοστέου στη σύμβαση δικαίου, εκτίμηση η οποία προϋποθέτει εξέταση του εθνικού νομικού συστήματος (βλ. διάταξη *Sebestyén*, C-342/13, EU:C:2014:1857, σκέψη 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 38 Συναφώς, πρέπει επίσης να υπομνησθεί ότι εθνικό δικαστήριο το οποίο επιλαμβάνεται διαφοράς μεταξύ αποκλειστικώς ιδιωτών υποχρεούται, κατά την εφαρμογή των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου, να λαμβάνει υπόψη το σύνολο των κανόνων του εθνικού δικαίου και να τους ερμηνεύει, κατά

το μέτρο του δυνατού, υπό το πρίσμα του γράμματος καθώς και του σκοπού της οδηγίας που έχει εφαρμογή στη συγκεκριμένη περίπτωση, προκειμένου να καταλήξει σε λύση σύμφωνη προς τον σκοπό που η οδηγία αυτή επιδιώκει (απόφαση Kásler και Káslerné Rábai, EU:C:2014:282, σκέψη 64).

- 39 Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, στον βαθμό που η τελευταία μεταβατική διάταξη του νόμου 1/2013 δεν εμποδίζει το εθνικό δικαστήριο το οποίο εξετάζει ζήτημα καταχρηστικής ρήτηρας να αποφασίσει να μην εφαρμόσει τη ρήτρα αυτή, η οδηγία 93/13 δεν αντίκειται στην εφαρμογή της εν λόγω εθνικής διατάξεως.
- 40 Τούτο συνεπάγεται ειδικότερα, αφενός, ότι, όταν ο εθνικός δικαστής εξετάζει ρήτρα συμβάσεως αφορώσα τόκους υπολογιζόμενους με επιτόκιο χαμηλότερο από το προβλεπόμενο στη δεύτερη μεταβατική διάταξη του νόμου 1/2013, ο καθορισμός αυτού του νομοθετικού ανώτατου ορίου δεν εμποδίζει τον εν λόγω δικαστή να εκτιμήσει τον ενδεχόμενο καταχρηστικό χαρακτήρα της εν λόγω ρήτηρας, κατά την έννοια του άρθρου 3 της οδηγίας 93/13. Στο πλαίσιο αυτό, ένα επιτόκιο τόκου υπερημερίας κατώτερο από το τριπλάσιο του νόμιμου επιτοκίου δεν μπορεί κατ' ανάγκην να θεωρείται δίκαιο κατά την έννοια της οδηγίας αυτής.
- 41 Αφετέρου, όταν το επιτόκιο του τόκου υπερημερίας που προβλέπεται σε ρήτρα συμβάσεως ενυπόθηκου δανείου είναι ανώτερο του προβλεπόμενου στη δεύτερη μεταβατική διάταξη του νόμου 1/2013 και πρέπει, σύμφωνα με τη διάταξη αυτή, να μειωθεί, το στοιχείο αυτό δεν πρέπει να στερεί από τον εθνικό δικαστή τη δυνατότητα, πέραν της επιβολής αυτού του μέτρου μείωσης, να αντλήσει όλες τις συνέπειες του ενδεχόμενου καταχρηστικού, υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13, χαρακτήρα της προβλέπουσας το εν λόγω επιτόκιο ρήτηρας, προβαίνοντας, αν παραστεί ανάγκη, στην ακύρωσή της.
- 42 Κατά συνέπεια, από το σύνολο των ανωτέρω σκέψεων προκύπτει ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική διάταξη σύμφωνα με την οποία το εθνικό δικαστήριο που ενώπιον του οποίου κινήθηκε διαδικασία εκτελέσεως ενυπόθηκης απαιτήσεως οφείλει να διατάξει τον εκ νέου υπολογισμό των ποσών που οφείλονται βάσει συμβάσεως ενυπόθηκου δανείου προβλέπουσας τόκους υπερημερίας με επιτόκιο τριπλάσιο από το νόμιμο επιτόκιο, προκειμένου το ποσό των εν λόγω τόκων να μην υπερβαίνει το κατώτατο αυτό όριο, εφόσον η εφαρμογή της οικείας εθνικής διατάξεως:
- δεν προδικάζει την εκ μέρους του εν λόγω εθνικού δικαστηρίου εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας τέτοιας ρήτηρας και
  - δεν εμποδίζει το εν λόγω δικαστήριο να μην εφαρμόσει τη ρήτρα αυτή, αν διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα της κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 43 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπύπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαινεται:

Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, έχει την έννοια ότι δεν αντιτίθεται σε εθνική διάταξη σύμφωνα με την οποία το εθνικό δικαστήριο που επιλαμβάνεται διαδικασίας εκτελέσεως ενυπόθηκης απαιτήσεως οφείλει να διατάξει τον εκ νέου υπολογισμό των ποσών που οφείλονται βάσει συμβάσεως ενυπόθηκου δανείου

προβλέπουσας τόκους υπερημερίας με επιτόκιο τριπλάσιο από το νόμιμο επιτόκιο, προκειμένου το ποσό των εν λόγω τόκων να μην υπερβαίνει το κατώτατο αυτό όριο, εφόσον η εφαρμογή της οικείας εθνικής διατάξεως:

- **δεν προδικάζει την εκ μέρους του εν λόγω εθνικού δικαστηρίου εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα μιας τέτοιας ρήτρας, και**
- **δεν εμποδίζει το εν λόγω δικαστήριο να μην εφαρμόσει τη ρήτρα αυτή, αν διαπιστώσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα της κατά την έννοια του άρθρου 3, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13.**

(υπογραφές)